

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเชิงคุณภาพเรื่อง สมุนไพรที่ใช้บำบัดภาวะฉุกเฉินทางสุขภาพในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย มีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร ได้แก่ หมอพื้นบ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยรวม 19 จังหวัด มี 20,867 คน เป็นเพศชาย 13,989 คน และเพศหญิง 6,878 คน ซึ่งเป็นหมอยาสมุนไพรรวม 10,817 คน (สำนักคุ้มครองและส่งเสริมภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก ณ วันที่ 8 ตุลาคม 2551 อ้างถึงในรัชณี จันทร์เกษ ประพจน์ เกตุรากาศและวิชัย จันทร์กิติวัฒน์ 2551)

1.2 กลุ่มตัวอย่าง ในการศึกษาครั้งนี้จะเลือกสัมภาษณ์เจาะลึกกลุ่มตัวอย่างที่เป็นหมอพื้นบ้านที่มีความชำนาญในการบำบัดภาวะฉุกเฉินด้านนั้นไม่ต่ำกว่า 3 ราย โดยแต่ละรายมีภูมิลำเนาอยู่คนละจังหวัด ดังนั้น ในการศึกษาภาวะฉุกเฉินทั้ง 11 กรณี ผู้วิจัยต้องสัมภาษณ์หมอพื้นบ้านอย่างน้อย 33 คน ทั้งนี้ผู้วิจัยได้เพิ่มเป็น 42 คน เพราะยังมีประเด็นย่อยในประเด็นใหญ่ เช่น แมลงสัตว์กัดต่อย อาหารเป็นพิษ การได้รับพิษจากสารเคมี เป็นต้น ที่ต้องศึกษาด้วย และในการศึกษาการใช้สมุนไพรในการบำบัดภาวะฉุกเฉินทางสุขภาพครั้งนี้ศึกษาเฉพาะหมอพื้นบ้านที่มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 8 จังหวัด ได้แก่ อุดรธานี มุกดาหาร สกลนคร นครพนม กาฬสินธุ์ ขอนแก่น มหาสารคาม และร้อยเอ็ด และภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 4 จังหวัด ได้แก่ นครราชสีมา ชัยภูมิ สุรินทร์ และอุบลราชธานี

1.3 เกณฑ์ในการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่เป็นหมอพื้นบ้านมีเกณฑ์ในการพิจารณา ดังนี้

ก. มีอายุไม่เกิน 75 ปี มีความสามารถในการสื่อสาร มีสติสัมปชัญญะ และมีประสบการณ์ในการบำบัดผู้ป่วยมาแล้วไม่น้อยกว่า 5 ปี

ข. หมอพื้นบ้านที่เป็นกลุ่มตัวอย่างใช้สมุนไพรเป็นหลักในการรักษา และอาจใช้พิธีกรรมประกอบบ้าง

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาค้นคว้านี้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เจาะลึกหมอพื้นบ้านที่เป็นกลุ่มตัวอย่างซึ่งผู้ช่วยนักวิจัยเป็นผู้ทำการสัมภาษณ์ ดังนี้

2.1 แนวคำถามในการสัมภาษณ์เจาะลึก ในการสัมภาษณ์หมอพื้นบ้านของผู้ช่วยนักวิจัยจะใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้างที่กำหนดโครงสร้างคำถามไว้ล่วงหน้า ดังนี้

2.1.1 หมอพื้นบ้านมีประสบการณ์ในการใช้สมุนไพรบำบัดภาวะฉุกเฉินทางสุขภาพที่ได้ผลดีในเรื่องใดบ้าง [เช่น การบำบัดแผลสด (แผลมีบาดแผลถูกแทง แผลถูกยิง) แผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวก พิษจากแมลงสัตว์กัดต่อย (พิษจากผึ้ง ต่อ แตน ตะขาบ แมงป่อง แมงมุม งูพิษ) ท้องเดิน ฉีดยาพิษ อาหารเป็นพิษ การได้รับพิษจากสารเคมีทางการเกษตร ลมพิษ อาเจียนเป็นเลือดและเลือดกำเดาออกจุก เป็นต้น]

2.1.2 วิธีการรักษาใช้สมุนไพรอะไรบ้าง ปริมาณเท่าไร

2.1.3 ขั้นตอนในการรักษาทำอย่างไร

2.1.4 ระหว่างการรักษาต้องปฏิบัติตัวอย่างไรบ้าง

ในกรณีที่เป็นสมุนไพรที่หายาก ขอถ่ายภาพและขอพันธุ์สมุนไพรมาปลูกเพื่อเผยแพร่

2.2 การทดสอบความเที่ยงตรงและความเป็นเอกภาพของการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยทำการอบรมผู้ช่วยนักวิจัยในการสัมภาษณ์ตามแนวคำถามเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล ตรวจสอบความเที่ยงตรงในการสัมภาษณ์ของผู้ช่วยนักวิจัยโดยให้ทดลองสัมภาษณ์หมอพื้นบ้านที่มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดอุดรธานี สกลนคร และสุรินทร์ จังหวัดละ 3 คน ซึ่งมาเข้าร่วมงานมหกรรมสมุนไพรแห่งชาติครั้งที่ 11 เมื่อเดือนกันยายน 2557 ณ อิมแพค เมืองทองธานี และปรับคำถามให้ชัดเจนและครอบคลุมมากขึ้น ก่อนนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 ทำหนังสือขอข้อมูลเกี่ยวกับหมอพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือจากสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือทั้ง 19 จังหวัด ผู้วิจัยและที่ปรึกษาโครงการวิจัยคัดเลือกหมอพื้นบ้านที่มีชื่อเสียงรวม 42 คน เพื่อทำการสัมภาษณ์เจาะลึก

3.2 ผู้ช่วยนักวิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยดำเนินการดังนี้

3.2.1 คัดเลือกผู้ช่วยนักวิจัยวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรีทางวิทยาศาสตร์สุขภาพ 1 คน เพื่อเก็บข้อมูลภาคสนาม จากนั้นทำการฝึกอบรมผู้ช่วยนักวิจัยในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.2.2 ตรวจสอบคุณภาพของผู้ช่วยนักวิจัยโดยให้ทดลองสัมภาษณ์หมอฟันบ้านที่ไม่ได้เป็นกลุ่มตัวอย่าง ประเมินย้อนกลับและปรับปรุงแก้ไขวิธีการสัมภาษณ์จนแน่ใจว่าได้ข้อมูลที่สมบูรณ์

3.2.3 ผู้ช่วยนักวิจัยสัมภาษณ์เจาะลึก (indepth interview) หมอฟันบ้านพร้อมทั้งถ่ายภาพสมุนไพรร

3.2.4 ถอดเทปและตรวจสอบความถูกต้องและความสมบูรณ์ของข้อมูลจากการสัมภาษณ์

3.3 ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมในกรณีที่มีประเด็นที่น่าสนใจจากกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาหรือยังได้ข้อมูลที่ผู้วิจัยไม่เข้าใจและต้องการสัมภาษณ์เจาะลึกซ้ำอีก เช่น การบำบัดพิษงูในจังหวัดสุรินทร์ ขอนแก่น นครราชสีมา เป็นต้น

3.4 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) เพื่อสรุปการใช้สมุนไพรรบำบัดภาวะฉุกเฉินทางสุขภาพในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจำแนกตามปัญหาสุขภาพทั้ง 11 กรณี

3.5 คัดกรองวิธีการบำบัดภาวะฉุกเฉินที่มีประสิทธิภาพและปลอดภัยในการนำไปประยุกต์ใช้โดยผู้ทรงคุณวุฒิทางการแพทย์แผนไทยจำนวน 3 ท่าน

3.6 จัดทำคู่มือสมุนไพรรที่ใช้บำบัดภาวะฉุกเฉินในภาคตะวันออกเฉียงเหนือสำหรับ อสม.

3.7 เขียนรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

3.8 ตีพิมพ์เผยแพร่ผลงานวิจัย

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เจาะลึกโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis)